

VETERANEN

AV ÅR 1918

1/173

Februari

2025

Finlands Lejonflagga

Anmälan om

ADRESSFÖRÄNDRINGAR NYA
PRENUMERATIONER AVLIDNA
PERSONER m.m.

bör göras till Gunvor Pått
Kyrkoespl. 29 B 39, 65100 Vasa
Tfn 050 36 88 546
gunvor.patt@gmail.com

Medlemmar i Frihetskrigets
Södra Traditionsförening bör kontakta
medlemssekreterare Christian Cavonius,
ccavonius@gmail.com, 050 46 78 502

Bidrag till Veteranen:

Om du har intressanta berättelser från
frihetskriget eller de senaste krigen, meddela
Gunvor Pått (chef. red.)
050 36 88 546 eller viking.aberg@netikka.fi

Veteranen av år 1918

Utgivare Frihetskrigets Traditionsförening i Kust-Österbotten r.f.

Utkommer med 2 nummer per år, vår och höst.

Ansvarig utgivare: Gustav Geust, Almavägen 19, 65610 Korsholm, g.geust@netikka.fi
Chefredaktör: Gunvor Pått, Kyrkoespl. 29 B 39, 65100 Vasa, tel. 050 3688546. gunvor.patt@gmail.com
Redaktionsråd: Viking Åberg, Lilian von Bell (Vanda)

Styrelsen för Frihetskrigets Traditionsförening i Kust-Österbotten r.f.

Styrelse: Ordförande, *Gunvor Pått*, Vasa. Viceordförande, *Håkan Wörlund*, Vasa,
Gustav Geust, Korsholm, *Dorrit Högbäck*, Vasa, *Tuula Harjunpää*, Vasa, *Joakim Rönqvist*, Malax,
Rea Sten, Vasa, *Filip von Schantz*, Vasa, *Alf Burman*, Korsholm, Vasa.

Sekreterare: *Tuula Harjunpää*, Kråkfjärdsg. 35 B 15, 65200 Vasa, t.harjunpaa@netikka.fi.

Skattmästare: *Viking Åberg*, Vasa. Hedersmedlem: *Timo Väre*.

Styrelsen för Frihetskrigets Södra Traditionsförening r.f. Styrelsen 2025

Ordförande *Carl-Johan Hindsberg*, Helsingfors; Viceordförande *Magnus Westerholm*, Ingå.

Styrelsemedlemmar: *Ulla-Rita Blomqvist*, Grankulla; *Christian Cavonius*, Ekenäs;

Fred Packalén, Helsingfors; *Denis Strandell*, Hangö; *Henrik Sundbäck*, Borgå;

Erkki Tuormaa, Lovisa; *Kjell Törner*, Borgå; *Mimi Wiik*, Helsingfors.

Kontaktpersoner utanför styrelsen: *Kaj Alakoski*, Kyrkslätt; *Anders von Bell*, Vanda;

Carl-Johan Grönberg, Sjundeå; *Kurt Stoor*, Karis och *Patrik Westerback*, Helsingfors.

Veteranen av år 1918 utdelas som medlemsförmån till Frihetskrigets Södra Traditionsförenings alla medlemmar sedan 2013. Traditionsföreningens hemsida : www.frihetskriget.fi

Styrelsen för Frihetskrigets Traditionsförbund

Ordförande *Jouni Koskela*, Tammerfors, Viceordförande *Nina Schleifer*, Helsingfors, *Petri Antila*,

Paavo Enroth, *Esko Hakulinen*, *Seinäjäki*, *Carl-Johan Hindsberg*, Helsingfors, *Pekka Lehtiö*,

Matti Mikkonen, *Valkeala*, *Veli Suvanto*, Lappo. Verksamhetsledare *Sami Rantanen*.

Hedersordförande: *Timo Siukosaari*

Frihetskrigarnas Vårdstiftelse, Väinölänkatu 2, 33100 Tammerfors, tel.045 634 5025, vape@perinneliitto.fi.

Styrelse: överstelöjtnant *Matti Soini*, Helsingfors, viceordförande *Timo Mäki*,

medlemmar: *Veli Suvanto*, Lappo, *Pasi Tuominen*, *Jukka Turunen*.

Ombrytning och tryck: *KTMP Group Ab*, Korsholm 2025

Carl Victor Sandelin och Sigurdskåren

Av Carl Fredrik Sandelin

Min far, Carl Victor Sandelin, blev medicinekandidat i oktober år 1917. Den 27 januari året därpå utbröt det röda upproret på allvar i Helsingfors. I upprop, fastsatta på träd och stolpar i staden, varnades befolkningen för att röra sig utomhus eftersom slaget mellan de röda och vitgardisterna nu skulle inledas. Men enligt min pappas handskrivna, detaljerade skildringar av sina upplevelser under inbördeskriget var det ovanligt lugnt i staden både den 27 och 28 januari.

Carl Victor Sandelin år 1918.

Tillsammans med vänner av båda könen spelade han tennis några gånger och gick på bio. Men när sällskapet den 27 på kvällen vandrade längs södra Esplanaden gick en karl med gevär i hand förbi dem och in i det före detta generalguvernörshuset, den byggnad som nu kallades Smolna. Pappa fann det alarmerande och ringde hem från telefonkiosken vid Salutorget. Rysligt många hade ringt och frågat efter honom. Det var skyddskårsalarm, och alla skulle hålla sig beredda. Han skyndade hem och kontaktade medlemmarna i sin pluton. Delar

av skyddskåren fick order om att samlas vid Brändö udd ännu samma natt, men många ansåg att de inte skulle hinna bli färdiga.

Måndagen den 28 januari gick både i sällskapslivets och planerandets tecken, Definitiva order gavs inte, men förhoppningen var att de kvarvarande skyddskåristerna skulle ta Kyrkslätt. Slutligen beslöt Carl Victor och några goda vänner att samlas på Drumsö den 29 januari på kvällen. Carl Victor beslöt dock att redan på eftermiddagen föra sina vapen till

Tallbergska villan på Drumsö. **Oskar "Ossi" Sumelius, Pehr "Pelle" Tallberg och C.E. "Ce" Lindroth** kom med honom. De ansåg att risken att bli antastad och kroppsvisiterad skulle vara större på kvällen. Vapnen gömdes på lämpliga ställen i villan. Sedan gick alla snabbt hem till sig för att packa för den kommande vandringen. Vid sidan av kläder och litet mat packade Carl Victor medicinska instrument i ryggsäcken. Ett citat ur hans skildring:

Ett ömt farväl av familjen, hemmets dörr slog igen bakom en och så stod man på gatan beredd att bryta blockaden. Man hade hört att de som på söndag och måndag kväll lämnade staden hade blivit beskjutna, delvis nedskjutna. Hur skarp skulle bevakningen vara västerut?

Men ingenting hände under hans promenad från Skillnadsgatan 11 till Gräsvikshamnen. Där stod diligensen än så länge utan förspänd häst. Sedan kom Ce, Ossi och Pelle. Hästen spändes för och diligensen startade på utsatt tid klockan halv sju. Framme vid Drumsö var allt lugnt vid landstigningsplatsen. På väg till Tallbergska villan passerade de Ossis farbrors hus, och utbytte några ord med en gammal gubbe om händelserna i staden. Därifrån hördes nämligen ett ständigt skjutande. Av Ossis farbror fick de höra att gubben var en farlig röd.

Nu började vandringen. Kort före halv åtta var de framme vid Tallbergska villan och tog fram vapnen. Sedan vidare i gåsmarsch, cirka 25 meter mellan var och en. Både på isen och på land.

*Plötsligt hördes röster och ljudet av framåtskridande personer. Vi stod med revolverarna i hand, men ljuden avlägsnade sig och vi kunde fortsätta. Vi följde Drumsös västra strand och gick sedan över isen till Björkholmen. Ungefärlig tjugo över 8 kom två män ut från Drumsö över isen mot oss. Vi visslade sakta den kända melodin 'Vila vid denna källa'. Visslingen besvarades. På vår fråga vem där kom svaret "Erik Hernberg". Den andre var en fiskare som visat honom vägen. Efter en stund åter några visslingar och nio män kom klivande rakt mot oss. Svaret på frågan vem där löd "Bertil Hägerström". Eget folk, tack och lov! Nu var vi samlade, sammanlagt tretton: Ossi, Pelle, C. E, Hernberg, Hägerström (Hägeri kallad), **Lars Klärich, Gustav Thilén, Karl Rehnberg, Björn Blomkvist, Lennart Ståhlberg, Ola Fleming** och jag. CV. Plötsligt några skott i riktning från ryssarnas befästningar på Drumsö. Hade vi blivit upptäckta? Vi skyndade iväg över Björkholmen och ut på isen, rakt västerut. Några skott knallade i riktning Drumsö, men vi var inte förföljda. Vi hade sju gevär utan remmar och turades om att bära dem. Isen var mycket hal. Ibland trampade någon av oss igenom en tunn isskorpa och fick plaska i vattnet en stund. Vi passerade Karlöfjärden, sedan Svinösund och vi nådde Moisö. En gång varje timme vilade vi 10-15 minuter. Nu var vi säkra på att det farligaste låg bakom oss och det fick oss att glömma tröttheten.*

Vi beslöt att ännu samma kväll söka oss till Danskarby. Vi klev helt nära Pentala. Alla tystnade. I tankarna upplevde vi minnen av lugnare dagar där.

Carl Victor tänkte på föregående sommars segelveckor.

Sedan fann vi vägen över Medvastö till Långviken. Och plötsligt: Några byggnader på andra sidan stranden. Danskarby! Hurra. Rehnberg sade sig känna gårdens inspektör och Ossi hade de närmaste relationerna till Wrights. De skickades att väcka inspektorn. Vi visades till Wrightska bostadshuset. En tjänarinna bjöd oss in. De våta stövlarna och strumporna avdrogs på verandan och fördes till köket för att torka. Klockan var en kvart i fyra på morgonen. Inspektorn satte fart på ladugårdsfolket för att vi skulle få mjölk. Snart stod en måltid framdukad i matsalen och ingen gick hungrig från bordet. Men tid att tänka på annat. Nio av oss for iväg till Sjundeå ned häst och släde.

*Carl Victor Sandelin (t.v.) med två vapenbröder. Känner du igen dem?
Mejla till rabbe@sandelinmedia.com*

Ordföranden i
Finlands Senat

Belsingfors,
den 2 Augusti 1917
No 2970.

Med. hand.

Carl Viktor Sandelin.

Vid i dag skedd föredragning har Ordföranden i Finlands Senat, såsom innehafvare af högsta makten, beslutit att för ädagalagda militära förtjänster tilldela Eder

Frihetskorsets IV klass, m. r. k.

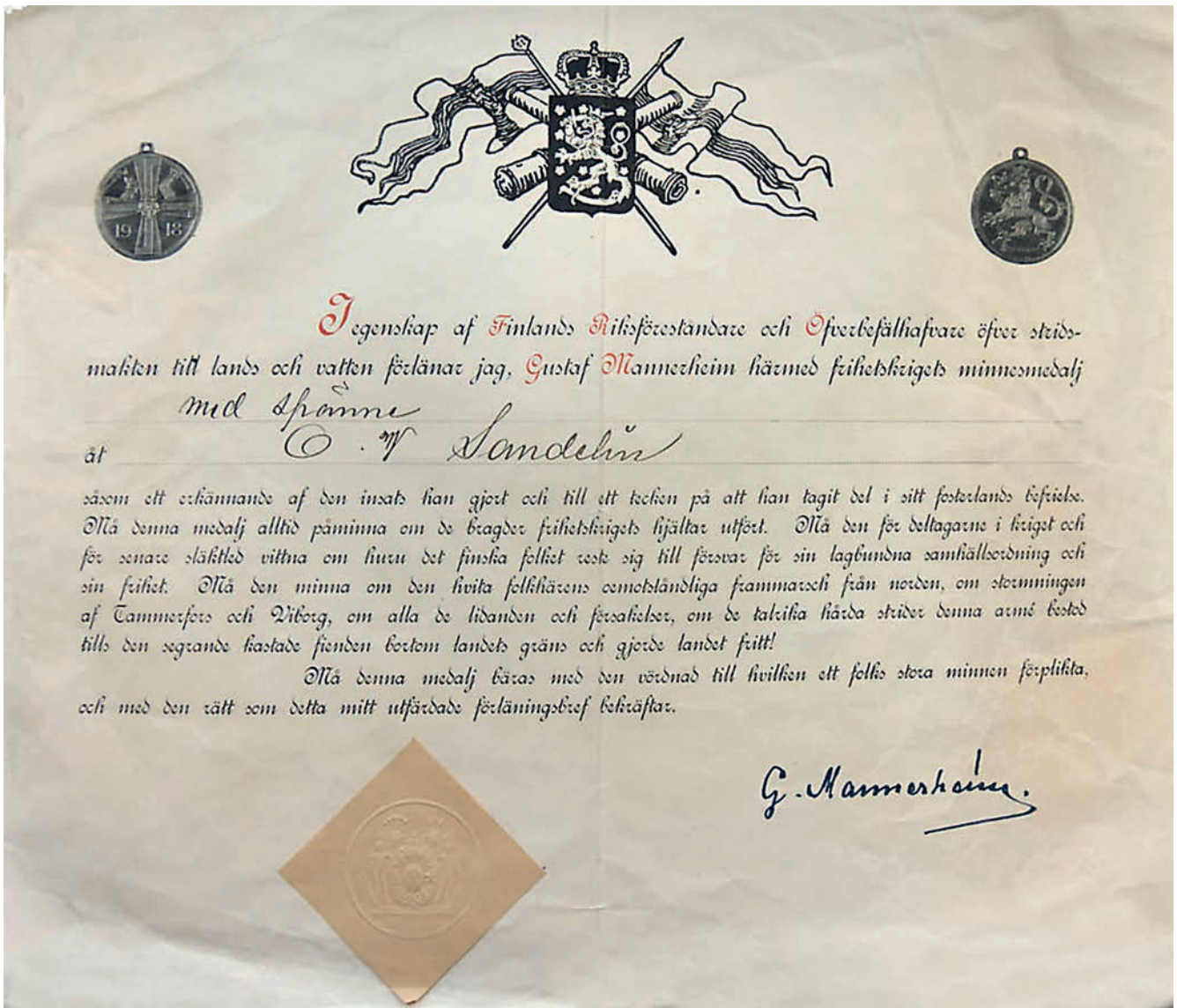
hvilket ordensmärke i sinom tid kommer att åt Eder öfverlämnas.

Enligt uppdrag af Ordföranden i
Finlands Senat:

Harald Åkerman

J. Åkerman

Till minnena efter Carl Victor Sandelin hör den av Gustaf Mannerheim undertecknade förläningen av Frihetskrigets minnesmedalj, och den av ordföranden i Finlands senat, Harald Åkerman, undertecknade förläningen av Frihetskorsets IV klass med rött kors.

Ossi, Pelle, CE och Carl Victor hade tid att sova några timmar. De hade order att vänta på Sandelins Sjövik – mellan Kantvik och Båtvik – till söndag kväll. Efter fyra timmars sömn väntade morgonkaffet. Carl Victor ringde till Kantvik och bad dem skicka bud till Tuomolins på Sjövik att de skulle komma med två hästar och slädar till Gunnarsby. Ett varmt tack för det fina mottagnadet på Danskarby. Inspektorn skötte om transporten till Gunnarsby och sedan kom **Walter** och **David Tuomolin**.

Den långa vandringen från Helsingfors var över. Carl Victor noterar att klockan var halv fem på eftermiddagen den 30 januari.

På Sjövik tog hushållerskan Hulda emot oss med värme i rummen och varmt vatten färdigt i köket.

Efter några dagars vila och förberedelser åkte de fyra vännerna med häst och släde den 4 februari till Sigurds. Walter blev kvar där och arbetade i rustkammaren. Det kan nämnas att han och brodern David som pojkar bodde med sina föräldrar i ett torp vid gränsen mellan Sjövik och Båtvik. Några år senare övertog David som arrendator skötseln av jordbruket på Sjövik. Sjövik hade år 1911 köpts av Carl Victors far, kirurgen, professorn **Eino Sandelin**, av Kantviks dåvarande ägare, vicehäradshövding **G. Takolander**. Den nya stora villan stod färdig år 1912.

I kårstabens anteckningar för den 4 februari noterades att medicine kandidat C.V. Sandelin och medicine studerande Pehr Tallberg anlant för att delta i sjukvården. Ledningen för den övertogs några dagar senare av med. Dr. **Teddy Biaudet**.

Även inemot tjugo lottor och sjuksköterskor tog hand om de sårade. Ett sjukrum fanns i inspektorsbyggnaden på Sigurds, men eftersom även kårstaben var inrymd i samma byggnad var trängseln stor. Det blev därför nödvändigt att söka nya utrymmen för sjukvården. Valet föll på Vohls gård vid Humaljärvi, cirka två kilometer från Sigurds.

Utöver själva Sigurdskåren – av vilka de yngsta var skolelever och studerande – fanns även ett antal flyktingar på Sigurds. De deltog bl.a. i befästningsarbetena.

Och utöver Sigurds hörde även gårdarna Ingels och Kvarnby till kårens aktionsområde. Förstärkningar behövdes med tanke på de rödas växande aktivitet i Sjundeå och Kyrkslätt. I mitten av februari räknade Sigurdskåren över 450 man.

Enligt Carl Victors anteckningar var den första tiden på Sigurds rätt lugn, med sedan kom rapporter från alla väderstreck om koncentring av nya, välbeväpnade, röda trupper. Den 22 februari inleddes på verkligt allvar anfallen mot Sigurdskåren. De rödas kulsputor och kanoner spelade nu betydligt större roll än tidigare. Skadorna på befästningarna och byggnaderna på Vohls och Ingels var betydande. Döda och sårade förekom på båda sidorna men med tanke på de rödas tio-tolvfaldigt större manskap försvagades givetvis Sigurdskårens ställning snabbare. De rödas intensiva eld givning fortsatte den 25 februari, och den dagen förlorade Sigurdskåren vid Ingels sju man.

Efter flera överläggningar beslöt staben slutligen om uppbrott. Den 26 februari tog sig Sigurdskåren över järnvägen nära Ingvaldsby sydost om Humaljärvi och hade sedan Friggasby som mål. Där ordnade värdinnan, fru Johansson med välkommen mat och vila. Kåren fick nu höra att de röda hade fortsatt beskjutningen med kanoner av Sigurds, där stor skada hade åstadkommit. Karaktärshuset träffades och brann ned.

Den allmänna tanken var: tur att vi inte var där.

Följande mål var bland annat stenbrottet i Obbnäs, där det hette att inkvarteringsmöjligheterna var goda. Stenbrottet ägdes av ett holländskt företag. Det visade sig emellertid att bostadsbarackerna var allt annat än i gott skick. De hade tidvis använts av rysk militär. Humöret sjönk,

Kapitulationssavtal

En överraskning för många var att attachen vid svenska beskickningen **Folke Malm** den 27 februari framlade ett kapitulationssavtal mellan Röda gardets frontstab i Kyrkslätt och Sigurdskåren. I avtalets sista stycke hette det att fångarna (det vill säga Sigurdskåren) tillförsäkras sådan behandling som enligt folkrättslig sed tillkommer krigsfångar. Avtalet godkändes. Av avgörande betydelse var insikten om att en fortsatt kamp hade inneburit stora förluster i människoliv. Redan samma kväll transporterades 467 medlemmar av Sigurdskåren till Kyrkslätt station. Natten till den 28 februari anlände två extra tåg med fångarna till Helsingfors. Under bevakning marscherade fångarna till Svenska Reallyceum vid Elisabetsgatan, som fungerade som fängelse för krigsfångar. Carl Victor hade emellertid före kapitulationsavtalets godkännande med häst och släde tillsammans med två sårade lämnat Stenbrottet och åkt tåg från Kyrkslätt till Helsingfors. Fånge var han dock, och sedan de sårade omhändertagits, blev han förd till fängelset i Reallyceum.

När Sigurdskåren anlände till fängelset fanns där redan i några klassrum fångar från de östnyländska kårerna. De nyanlända fångarna placerades samtliga i gymnastiksalen. Mycket trångt, men tröttheten tog överhand. Men när fångarna vaknade stod ingen mat till deras förfogande. Först på kvällen fick de sin första måltid den dagen. Åter kom Sveriges beskickning till hjälp i form av kapten **Sigurd af Ekström**. Nu togs hela skolbyggnaden i bruk för inkvartering, antalet fångar i gymnastiksalen minskades till 170 och de övriga placerades i

alla tillgängliga klassrum och utrymmen. Vid sidan av frivillig borgerlig insats i huvudstaden såg Ekström även till att matfrågan löstes med hjälp av beskickningens personal, som ordnade med livsmedelsleveranser från landsbygden.

Samtal och läsning hörde till tidsfördrivet, men fångarnas dagliga liv, inkluderande vila, stördes av att ett stort antal beväpnade vakter ständigt var i rörelse i skolbyggnaden. Anhöriga till fångarna sände dagligen hundratals paket, kort och brev, men allt granskades först av fängelsekommissariatet, som godkände eller fördröjde framkomsten till adressaten. De anhöriga sände frimärken till fångarna så att brev och kort kunde postas utan dröjsmål. Kapten af Ekström bidrog också till att tillfångatagna läkare blev frigivna för att kunna sköta sårades och sjuka i staden.

Carl Victor frigavs redan den 9 mars. Det bevarade intyget över frigivningen är skrivet på fiska och undertecknat av **Antti Halonen**, som var den ena av fängelsets två chefer eller kommissarier.

”Härmed har Röda Korset tillhörande med. kand. Karl Sandelin i enlighet med rannsakingsskommittens beslut frigivits från krigsfängelset i Svenska Reallyceum vid Elisabetsgatan. Helsingfors 9/3 1918, Antti Halonen.”

Inom parentes några ord om händelser i världskriget som inverkade på utvecklingen i Finland. I det tysk-ryska fredsavtalet i Brest-Litovsk den 3 mars 1918 fastslogs bl.a. att de ryska trupperna i Finland bör lämna landet. I Viborg upplöstes de sista förbanden den 15 april. Två veckor senare gav de röda upp kampen.

Carl Victor skildrar givetvis den stora glädjen, värmen och lyckan när han efter inemot sju veckors bortavaro återförades med familjen. Elva dagar senare fyllde han 23 år.

Vi vet hur krigshändelserna utvecklades i Helsingfors. Söndagen den 13 april var striderna över i huvudstaden och på eftermiddagen kunde fångarna lämna Reallycéet i Kronohagen efter en fångenskap som varade fyrtiofyra dagar.

Men ännu efter den aprildagen krävdes intyg av olika slag för att kunna röra sig i staden. Jag citerar ett av dem: *”Carl V. Sandelin tillåtes fritt röra sig inom Sveaborgs fästningsområde samt färdas mellan Helsingfors och Sveaborg. Sveaborg den 21 april 1918. B. Gyllenbögel, fästningskommendant”*.

Det fanns bl.a. röda fångar på önsom behövde läkarvård. Carl Victor var sedan den 4 april anställd vid Maria sjukhus kirurgiska avdelning som avdelningsläkare.

Min fars noteringar och handlingar åtföljdes av **Ivar Hortlings** ”Sigurds” – en skildring på 92 sidor som utkom redan samma år, 1918, på författarens förlag. År 1918 utgavs på Holger Schildt förlag det av **Thure Svedlin** redigerade verket *Kamp och äventyr i Röda Finland* i två delar med tio artiklar av aktiva på den vita sidan.

Alf Brenner slutförde 1943 sitt arbete om Sigurdsåren, som efter slutredigering av **Woldemar Sundman** utgavs i bokform på Söderström & Co:s förlag år 1958. Dr Tedddy Biaudet skrev i sina minnen *Ett liv i läggspelet* år 1954 om Sigurdsambulansen.

Och till minnet av min far hör givetvis även den av **Gustaf Mannerheim** undertecknade förläningen av Frihetskrigets minnesmedalj och den av ordföranden i Finlands senat, **Harald Åkerman**, undertecknade förläningen av Frihetskorsets IV klass med rött kors.

En tragisk händelse hösten 1917

Året 1918 kommer alltid att minnas som året då frihetskrigets olika händelser ledde till att Finland slutligt kunde frigöras från Ryssland trots att man redan den 6 december 1917 förklarar sig självständiga. Men redan före självständighetsförklaringen hände många saker, och speciellt i november, hände många konflikter med element som tagit lagen i egna händer. En sådan händelse kom att tragiskt ända en ung mans liv och förorsaka mycket sorg i en familj, nämligen mordet på Andreas Evert Otto von Bell. Han var född den 30.5.1893 i Åggelby och hade studerat juridik och avlagt juris. kand examen.

Andreas Antti von Bell år 1911.

Andreas kallades Antti. Hans pappa hette Andreas Evert Nicolaus von Bell och mamman hette Sigrid Naemi von Bell, född Stenroth. Pappan hade studerat till arkitekt men slutförde inte sina studier på grund av militärtjänst, bland de första, enligt den nya värnpliktslagen 1881. Han arbetade sedan som byggmästare och tillförordnad arkitekt i flera olika projekt under åren efter militärtjänstgöringen fram till ca 1917. Sedan 1890-talet drev han också en handelsträdgård vid sidan om sina andra uppdrag.

Han köpte tomten i Hermanstad i Helsingfors som en av de första i området i början av 1890-talet och byggde där ett hus som fanns fram till

kanske ca 1990, mycket nära det område där Practicum numera har sin byggnad. Där kom Antti att växa upp och efter avlagd studentexamen vid Suomalainen Normalilyseo 13.5.1912 började han studera juridik och blev färdig i början av

Huset på fotot är huset som byggts av Andreas far i Hermanstad i Helsingfors där Andreas kom att leva nästan hela sitt liv. Huset har sedanmera rivits och där torde nu finnas Universitetets byggnader.

1917 då han 17.2. tog examen och blev sedan utnämnd att askultera vid Åbo hovrätt. Från den 1.6 1917 började han som biträdande jurist vid Sjöholm & Westerlunds byrå. I augusti hade han fungerat som vikarierande rådman vid Rådstugurätten i Helsingfors.

Han var mycket aktiv i olika föreningar, bl.a som Svenska Folkpartiets 16:nde distrikts sekreterare, var medlem i Kiffen som var en idrottsförening i Helsingfors, styrelsemedlem i Gammelstadens ungdomsförening, sysslade mycket med idrott, speciellt då segling, löpning och skidning. Han var också medlem av Nyländska Jaktklubben. Han deltog också aktivt inom scoutrörelsen i

Riddargossarnas 8:nde kolonn. Inom juridiken studerade han speciellt nationalekonomiska och sjörättsliga ärenden. Han anslöt sig 1917 till skyddskåren i Helsingfors som medlem N 683 och deltog också i augusti det året i befriande av stadsfullmäktige som hade stängts in i Börshuset.

Matbrist ledde till oreda

Bakgrunden till detta våldsdåd, och flera andra hösten 1917, står att finna i de händelser som började redan våren 1917 med marsrevolutionen i St. Petersburg. Det ledde till att den ryska marinens sjömän i Helsingfors inledde ett

Solbacken, Lejonflaggan är hissad, den användes vid kapningen av Volynetz 1918 och donerades till Krigsmuseet i H:fors. Min (Anders) blivande farmor och några andra damer sydde flaggan hösten 16/17.

uppror mellan 16-18.3 då de dödade ca 100 av sina officerare vilket följdes att ett radikalt styre bland den ryska militären i Helsingfors.. Stora hopar av soldater drog runt i staden och bl.a. sköt omkring sig och ställde till med en allmän oreda. Under 1917 ledde livsmedelsbristen, som började med brist på säd, då importen från Ryssland mera eller mindre avstannade, till det att man var tvungen att införa ransoneringsskort vilket ytterligare bidrog till att arbetarnas missnöje och protester. Detta ledde till köande för nästan allt, också för att få dessa ransoneringsskort. I augusti uppstod det som kom att kallas smörupproret då smör, trots överproduktion, inte kunde fås fram i tillräcklig mängd. Det ledde till att den 17.8 utbröt ett upplopp som ledde till att Helsingfors Stadsfullmäktige togs som pantfångar.

Händelserna under våren och sommaren 1917 ledde till att det bildades olika ordningstrupper på arbetarsidan vilket i sin tur ledde till att motsvarande organisationer började växa upp i Helsingfors på den vita sidan. För att hålla ordning i Helsingfors bildades en milistrupp där till stora delar manskapet bestod av personer som hörde till arbetarklassen. På den vita sidan ansåg man att den inte var neutral och man ordnade så kallade skyddskårer i Helsingfors, och också på andra orter. Bl.a så ordnades det på den vita sidan separat polisutbildning för att kunna ordna en motvikt mot den röda milisen. Spänningen i samhället ökade dock och den 14.11 hissades en röd flagga i Arbetarnas hus där också en röd lampa tändes. Det var inledningen till att en storstrejk bröt ut.

Under strejken tog sig dessa röda garden i bruk husvisitationer och andra dylika olagliga metoder, totalt torde ca 200-300 personer ha arresterats under dessa oroliga dagar. Men det fanns grupper inom dessa röda garden som beslöt att ta till lite andra metoder, man började använda direkt våld. Bl.a i Malm i dåvarande Helsingfors fanns en sådan grupp och de kom att då delta i mordande, totalt i Helsingfors trakten mördades 14 personer dessa dagar.

Andreas ”Antti” von Bell hade anslutit sig till den hemliga skyddskår som bildades 1917 och han hade också varit med om att befria stadsfullmäktige den 17.8. Men Antti kom också att på något sätt vara med i den juridiska process som startade mot dessa aktivister som tog fullmäktige som pantfångar. Det ledde eventuellt till att han senare råkade illa ut. Antti var enl. de uppgifter jag hittat i hans pappas noteringar och det stöds av ett brev som min farfar, Eino von Bell, som var Anttis yngre bror, skrev till professor L. A. Puntila 28.4.1968. Där skriver Eino om situationen 1917/1918 med hänvisning till det faktum att statsrådet tillsatt en kommitté med uppgift att planera en historik över röda gardet. L. A. Puntila hade utsetts till att leda denna kommitté, om en sådan historik någonsin blev färdig, det vågar jag inte uttala mig om, men där i brevet lyfter Eino fram detaljer runt mordet på hans äldre bror Antti. Jag återkommer till brevet senare.

Den stora oron och oredan som rådde i Helsingfors under denna storstrejk, det ledde till att bl.a ville inte människorna röra sig mycket ute. Också tågen stod vilket försvårade resorna. Häradshövdingen Falck skulle meddela i Nurmijärvi om hösttingets uppskov och då inga andra transportmedel stod till buds var han tvungen att promenera hela vägen. För att Falck inte skulle behöva gå hela vägen så frågade Antti sin far om han kunde få föra Falck till tingsorten med häst och kärra. Fadern noterar i en bok där han fört noteringar om slakten, och om Antti, att ”.... Sist- då ingen vågade följa din förman till tingsplatsen i Nurmijärvi, kom du till mig

och bad: pappa, får jag hästen att föra Falck till tingsorten.” Om han transporterade Falck ända till Nurmijärvi eller lämnade av honom någonstans på vägen, det vet vi inte. Men då han återvände så anhölls han av de röda, som hade en stab i Malm kommunalhus. På kvällen fick han sedan order om att ta hästen och kärran och åka hem.

Antti skulle mördas

Då Antti släpptes av de röda i staben fick han order om att ge sig direkt hem med häst och kärra. Men i staben hade någon eller staben i sin helhet tagit beslutet att mörda Antti, ev. på grund av att han då tydligen var känd som en av dem som dömt upprorsmakarna från augusti. Vilken hans roll i den processen var har jag inte kontrollerat, men faderns skriver i sina noteringar, gjorda 1920, att ”Du var bland dem, som dömdo Malmhuliganerna enligt lag och rätt, trots af det röda trycket och hotet” Ev hade Antti utsatts för hot efter den processen och det hade antagligen då gett honom en stämpel att han hörde till de som borde elimineras. Röda gardet i Malm var känt som ett våldsamt och mordiskt gäng, de kom senare att bli mycket kända som våldsmän på grund av sitt agerande under hösten och vintern/våren 1917/18.

Eino skriver i brevet till L A Puntila hur mordet gick till. Då beslutet fattats, troligen då av ledningen för det röda gardet i Malm, att Antti skulle mördas, sände man ca 6 män att lägga sig i bakhåll nära Malm begravningsplats, ungefär där som numera finns en Neste station. Där fanns tidigare en Union station ungefär på samma plats. Dessa män lade sig då troligen i diken på båda sidorna och väntade sedan på att Antti skulle passera. Då han nådde dem, sköt de från båda sidorna Antti. Enl. en uppgift hade de vaktat liket en tid men sedan lämnat det och tagit hästen och kärran till veterinären i Malm. Oron vad Antti råkade ut för började säkert oroa föräldrarna då Antti inte kom hem och Eino skriver i sitt brev till L. A. Puntila följande:

”Följande dag, då ingenting hörts av honom begav sig en vän och granne, Oskar Janhonen på spaning. Han fann Andreas lik kastat över stengården vid Malm begravningsplats, där Union bensinstationen nu står. Folk som bodde i ett gammalt bostadshus, för länge sedan borta rivet, berättade att på vardera sidan om vägen i diket låg flera rödgardister på vakt. Och att de hört flera skott lossas ungefär samtidigt och sett en person tydligen död i källan. O. Janhonen gick då till röda gardets stab. Han uppträdde fordrande där och fick Andreas klocka och plånbok med pengar i sannolikt det som varit där vid mordet, och med uppgift att från komunnens veterinärens stall hämta hästen och källan. Han ville även ha ett par man rödgardister med sig för att bära liket till bårhuset i Malm, och han fick den hjälpen. Sedan ringde han efter läkare för att konstatera dödsorsaken. Av dödsattesten framgick, 7 kulhål skjutna snett nerifrån genom bröst och hals, ögonblicklig död”

Oskar Janhonen och hans bror, sjökaptan Herbert Janhonen, kom senare att medverka i en kapning av ryska isbrytaren Volynetz som gjordes i mars 1918 där Eino också medverkade. Begravningen hölls sedan den 28.11.1917 vid gamla gravgården där Antti fick sin sista vila bredvid sin syster Hertha som avlidit drygt 1 år gammal 1905. Mordet, liksom begravningen refererades i flera tidningar runt om i landet och pappan Andreas har också skrivit upp prästernas tal och gjort en lista över de hälsningar som lämnades av privat personer och föreningar/företag vid gravstenen. Andreas har listat 46 olika hälsningar vid gravstenen.

Vilka som utförde mordet har jag inte lyckats klura ut men ett namn är känt som jag hittade i en tidning i Nationalbibliotekets tidningsarkiv. Där nämns att en person som hette Gunnar Helenius som frigivits från ett fångläger 3 veckor tidigare, hade arresterats på Westerhalla gård där han tydligen bodde. Han erkände i polisförhör att han deltagit i 4 mord varav då ett av offren var Andreas von Bell. De övriga kan ju nog ev. hittas i något protokoll men jag har inte lyckats identifiera en källa där det skulle nämnas. Man kan ju tro att denna Gunnar Helenius ev. senare hade berättat för poliserna vilka de andra var. Hurudant straff han fick, det vet jag inte heller men ev. rättegångsprotokoll kunde kanske ge ett svar på den frågan.

Eino skriver i samma brev till L. A. Puntala även att ” Vill även nämna att min bror aldrig bar

kortvapen och klandrade mig för att jag gjorde det” Med kortvapen menar Eino här pistol. Eino skriver också lite mera om situationen efter och jag noterar det här för helhetens skull. Eino gör nämligen ett beslut som jag har lite svårt att förstå och har många gånger funderat om jag själv skulle ha kunna ta det beslutet.

Eino köpte i Sottungsby en gård som hette Kullobacka i östra Vanda ca 1935 och byggde om och förstörde det befintliga huset på gården.

Han skriver nämligen

”En gång när riksdagsvalet i dåvarande Vestersundom röstningsområde avslutades infann sig en man av dem som varit med om mordet på min broder, medhavande laglig fullmakt att kontrollera nämndens resultaträkningar. En av nämndens medlemmar, häradsdomare Uno Wahlman frågade denne ”kontrollör” hade inte ert parti andra att sända ni är ju dömd åtskilliga gånger för flera svåra brott bland annat mord. Mannen var plåtslagare till yrket och det föll sig så att han sökte och erhöll arbete hos mig när jag byggde om mitt hem år 1937.

Man beskyller mord och annat grymt på huliganelement som innästlat sig i de röda leden. Att sådant hände är naturligt men de ledande i röda gardet var knappast av Guds bästa barn, ytterst få idealister. ”Keinolla millä hyväsä kunhan me pääsemme valtaan””.

Eino nämner inte namnet på denna man han anställde men det tyder på att man nog visste vilka förövarna var. Men det faktum att han anställde sin brors mördare är nog ganska speciellt, brodern Antti definieras i olika tal under begravningen och i en artikel skriven av pseudonymen Lucas följande *Jag minns särskildt att han plögade uttala sig, när något föreslogs, som han ej ansåg vara rätt. Det var kanske jurisstuderandens sinne för formen, som här tog sig uttryck, men jag tror att det också var en levande rättskänsla”*

Eino hade också en stark rättskänsla kommer jag ihåg från barndomen, hade det sedan något och göra med hans beslut, det vågar jag inte säga. Speciellt var det i vilket fall som helst att anställa en person som varit med och mördat hans bror.

Anttis tragiska död var ju inte den enda som drabbade släkten under denna period, under vintern 1918 mördades sedan hans kusin Carl von Bell av de röda vilket jag berättade om i tidningen nummer 1/2024.

Anders von Bell

Andreas Antti von Bell var medlem av Nyländska jaktklubben. Den sista bilden av honom är tagen 1917. Kikaren finns hos Anders.

VÄLKOMMEN MED PÅ MANNERHEIMRESA TILL POLEN TRADITIONSFÖRENINGEN INBJUDER TILL KULTURHISTORISK RESA I MANNERHEIMS FOTSPÅR I POLEN DEN 3–8 MAJ 2025

Välkommen med till Polen. Se de historiska palatsen i Zamoyski och Lubomirsk, urskogarna i Bialowieza, kulturpalatset i Warszawa och gamla staden i Lublin. Bli inkvarterad i flotta hotell såsom det femstjärniga Polonia Palace i Warszawa och det historiska Mata Wies palatset. Under resan njuter vi av många lokala delikatesser och under de guidade rundvandringarna får vi se bl.a. Ulanmuseet, Lazienki parken och Mannerheims minnesmärken. Som vår sakkunniga guide fungerar författaren i facklitteratur, experten på Polen och Mannerheim Jukka Soisalon-Soininen.

Under resan besöker vi historiskt betydelsefulla ställen och vi övernattar på fyra olika platser och vi följer Mannerheim i hans fotspår i Polen. Deltagarna får också bekanta sig med bl.a. Warszawas jaktklubb, Vita palatset i Lubomirsk och Mannerheim-utställningen där, vidare kasernerna i Minsk Mazowieck och därtill Dermalowiczka palatset i urskogen i Bialowiez. I Lublin gör gruppen en stadsrundtur vari ingår en guidad tur i slottet Lublin. Härutöver får vi under resan kort beundra den polska släkten Czartoryskys palats från yttre sidan. Vi åker därefter med Bialowiezas smalspåriga järnväg och besöker Kozłowska och Lubartowska palatseni Zamoyski.

Under resan bor vi på högklassiga och historiska inkvarteringsställen såsom femstjärniga Polonia Palace i Warszawa och Mata Wies palatset. Inkvartering i dubbelrum, tillägg för enkelrum 202 €. Platserna fylls i anmälningsordning. För att säkra din plats, anmäl dig nu.

Resans pris är 1.746 euro/person och i priset ingår:

- flygresorna med Finnairs direktflyg Helsingfors-Warszawa tur-retur inkl handbaggage och en resväska
- 5 x frukost, 1 x lunch, 2 x sopplunch, 4 x middag med öl/vin, välkomstdrinkar och kaffe
- högklassig hotellinkvartering 1 natt 5-stjärnig, 1 natt 4-stjärnig, 2 nätter i en historisk byggnad och 1 natt på Hotel & Spa
- guidning enligt programmet inkl inträdesbiljetter
- chartertransporterna enligt programmet
- expertguidens och lokalguidernas tjänster

Närmare uppgifter om resan och priser mm finns på sidan:

aarrematkat.com/Mannerheimin_jalanjäljillä_Puolassa, telefon 0105792470.

Titta på programmet och reservera din plats på denna minnesrika tvåspråkiga resa.

Resan arrangeras av en handfull av traditionsförbundets medlemsföreningar och av

Frihetskrigets Södra Traditionsförening r.f.

HÄNDELSEKALENDER FÖR ÅR 2025

På föreningens hemsida (www.frihetskriget.fi) finns all aktuell information om kommande evenemang.

Verksamhetsplanen för 2025 upptar följande medlemsaktiviteter:

Den 6 februari kl 9.00

Uppvaktning vid minnesmärket över Lovisaslaget i Lovisa.

Den 11 februari kl 12.00 Elisabetsskvären i Helsingfors

Uppvaktning med kransnedläggning vid Sigurds-, Svidja- och Pellingekårens samt Gröna Bataljonens gemensamma minnesmärke över slaget vid Pellinge.

Efter uppvaktningen intas gemensam lunch.

Vårmöte

Den 10 mars kl 18.00 restaurang Lasipalatsi i Helsingfors

Den 3 april kl 12.00

Uppvaktning och kransnedläggning vid frihetsmonumentet i Hangö.

Den 7 april kl 11.00

Uppvaktning vid Frihetsmonumentet i Lovisa.

Den 12 april kl 12.00

Uppvaktning till minnet av Helsingfors befrielse i Gamla Kyrkans skvär tillsammans med Vapaussodan Helsingin Seudun Perinneyhdistys vid minnesmärket över Vita Gardets stupade och över tyska stupade soldater.

Den 19 april kl 12.00 i Sibbo och i Borgå kl 13.00

Uppvaktning först vid minnesmärket invid Sibbo gamla kyrka och sedan vid minnesmärket invid Domkyrkan i Borgå.

Den 3 – 8 maj

Ordnar traditionsföreningen en resa till Polen i Mannerheims fotspar tillsammans med andra traditionsföreningar.

Mannerheimmiddagen

Mannerheimmiddagen ordnas i maj till minnet av den festmiddag Mannerheim ordnade dagen efter paraden i Helsingfors med anledning av Frihetskrigets slut. Festmiddagen ordnas för nionde gången och är en årligt återkommande tradition för föreningens medlemmar. Plats och datum meddelas närmare på föreningens hemsida.

Den 16 maj kl 12.00

Uppvaktning till minnet av frihetskrigets slut i Gamla Kyrkans skvär tillsammans med Vapaussodan Helsingin Seudun Perinneyhdistys vid minnesmärket över Vita Gardets stupade och över tyska stupade soldater.

Tredje söndagen i maj kl 9.00

Föreningens representanter uppvaktar på de stupades dag vid minnesmärket över stupade vita och stupade tyska soldater på gravgården i Lovisa.

Höstmöte

Separat kallelse till föreningens stadgeenliga höstmöte publiceras i höstens nummer av denna tidsskrift och på hemsidan.

Den 6 december

Uppvaktning på självständighetsdagen vid minnesmärket över stupade vita och stupade tyska soldater på gravgården i Lovisa klockan 9.00 och vid Sigurdsmonumentet i Kyrkslätt.

Helsingfors i december 2024. Frihetskrigets Södra Traditionsförening r.f. styrelse

Södra Finlands traditionsföreningen på utfärd

12–14 augusti 2024

Gruppen är samlad utanför Jakobstads museum.

Kransnedläggning
vid Trupp-
förbandens
traditionsmur,
Huvudmuren,
Vasa Kaserntorg.

Besök på Vasa Krigsveteranmuseum.

Gustav Geust guidar i Vasa.

Frihetskrigets Södra Traditionsförening rf:s **VÅRMÖTE**

hålls måndagen den 10 mars 2025 klockan
18.00 i restaurang Lasipalatsi i Helsingfors.

På mötet behandlas stadgeenliga ärenden.

Vid mötet berättar docent John Strömberg och
Herman Gummerus om
”en aktivist som motsatte sig
förryskningssträvandena”.

Styrelsen

Utfärd i augusti 2024

Den 29 augusti besökte medlemmar från Frihetskrigets Traditionsförening i Kust-Österbotten och från Korsholms Veteraner jägarettappstugan på Gloskär. Ettappstugan har tidigare presenterats i Veteranen. Namnristningarna på väggarna (av då blivande jägare) beskådades och ledde till intressanta diskussioner.

Sällskapet fortsatte till Replot, där man uppvaktade vid Aktivistmonumentet. Hågkomsterna och berättelserna fortsatte sedan vid lunchbordet på restaurang Bernys.

Gustav Geust

Alf Burman och soldatgossen Klas Åkerholm.

Utfärdsdeltagarna vid Gloskärsstugan.

Två minnesmärken

I Toby julnatten 1917

Julaftonsdagen något före kl 18 kom ryska soldater vilka uppträdde mycket hotfullt utanför polisen A.J. Pörns bostad. Pörn som var ledare för Toby skyddskår ringde till medlemmarna för att be om hjälp. Sedan han ringt till byborna bad han medlemmar från Veikars skynda sig till Toby. De torde ha varit vid vägskälet ca kl 19; 45 man och 10-12 hästar. Kvällen var klar med starkt månsken och några köldgrader. Man körde till Hagnäsbacken i början av Toby.

De första som kom söderifrån till Toby bro blev beskjutna. De besvarade elden, varvid en rysk soldat stupade. Eldstriden upphörde rätt snart, men en del av de bybor som anlände till platsen något senare, råkade ut för bakhåll och fångslades av ryssarna. Ryssarna hade begärt hjälp och till deras undsättning var 42 marinsoldater från Vasa och en kavalleriavdelning från Laihela på väg.

Medan Veikarsborna höll rådplägning kom stationstjänstemannen Viktor Pasto med sparkstötting från stationen och berättade, att 42 marinsoldater som stigit av ett extratåg från Vasa var på väg till Toby. Snabba beslut måste nu fattas. De som ägde hästar körde fram till Martins gårdsplan och de övriga bildade ked längs skogsbacken som låg i vinkel med vägen. Då hästägarna kört in på gården, vände Edvard Berg sin häst helt om. Kamraterna varnade honom, men han körde mot byn. Då ryssarna anlände, fick de ostört marschera förbi skaran från Veikars. Kort därefter kom en yngling med bud att man inte skulle skjuta.

För att verkligen få veta vad som var å färde beslöt att tre män skulle fara in till byn. Det var säkrast att inte vara beväpnad på den färden, så 19-åriga Edvin Lång fick i uppdrag att snabbt köra hem med gevären. Männen skingrades och Artur Pada, A.J.Smeds och Anders Vilhelm Smeds körde in till byn. En bajonett hittades i släden och den kastades bort.

Söndagen den 28 augusti 1994 avtäckte Österbottens Försvargille en minnessten på mordplatsen. Avtäckningen föregicks av gudstjänst i Korsholms kyrka och uppvaktning vid Bergs grav. Foto: Alf Burman

Marinsoldaterna hade börjat företa husundersökningar i en del gårdar, tog fångar och försåg sig med olika värdeföremål. Fångarna (A.J.Pörn, Artur Pada, bröderna August, Johan och Isak Eur, Anders Martin och hans son Reinhold samt Nestor Schoultz fördes till småskolan, där en del ryssar var inkvarterade. Dessutom fängslades Edvard Berg från Veikars, som torde ha gripits på åns is. I Bergs släde fanns en låda innehållande 900 gervärspatroner och en mauserpistol, vilka blev ryssarnas byte.

Fångarna placerades tätt intill varandra längs väggen. När den då skadade ryssen bars in till skolan, blev soldaterna upprörda. En av dem började misshandla fångarna. Pada blev slagen med en gevärskolv i huvudet så att han föll till golvet, men förmådde dock resa sig. När soldaten kom fram till Berg slog han denne med gevärskolven i huvudet. Berg föll till golvet, varvid ryssen stack bajonetten genom hans bröst. I samma ögonblick kom sanitärer in och avvärjde fortsatt blodutgjutelse.

En stund senare infann sig kavalleristerna från Laihela. En av dem stack värjan i Edvard Berg, visade den åt de andra fångarna och sade: ”Syökää nyt, lahtarit!”

Då marinsoldaterna återvände till Vasa togs fångarna med. Berg lades i sin släde som kördes till stationen, där hästen lämnades stående. En av fångarna, August Eur, blev kvar i skolan. Han kröp under en säng i avsikt att smita när tillfälle gavs. Men hans planer misslyckades. När ryssarna skulle gå till sängs, ställde en sina stövlar under sängen, men stötte mot Eur. Denne släpades fram och sändes följande dag till Helsingfors, där han måste genomgå otaliga förhör. Han befriades först i maj då kriget var slut.

De tre Veikarsborna nådde småningom byn: ”När vi kom mittför August Stens gamla gård, där ryssar var inkvarterade, blev vi hejdade av ryska vakter som utsatte både oss och släden för noggrann kontroll. Då vi kom fram till stenbron såg vi att det lyste i Padas gård. I gården befann sig

Pada och häradsdomare Johannes Bengs. Vi fick i stora drag höra vad som inträffat, men de kände inte till att Berg hade blivit mördad. Pada var orolig över, vad som kunde hända med fångarna, bland vilka hans egen son befann sig. Han ansåg, att skyddskåristerna i Vasa borde alarmeras. Jag vände mig till mina kamrater: ”Kommer ni med och ordnar den saken?” Svaret kom omedelbart: ”Ja, det gör vi!”

När vi kom till Bockholmsbacken, beslöt jag att vi skulle ringa från Häggkvists i Gamla Vasa. Där befann sig Jarl Roos, numera överste, och snart hade ”Karlsson” i Vasa, general von Gerich, blivit underrättad. Då marinsoldaterna kom till Vasa med fångarna, möttes de vid salutorget av länsmannen i Korsholm Y. Eskelä och red. E. Hagman, vilken medföljde som tolk. Dessa två gick med till den ryska kasernen.

Mellan 7 och 8 på juldagsmorgonen var vi hemma igen. Vid 10-tiden kom bonden A. Sand och en annan person från Blåbacken nära Toby station med Bergs häst, som de påträffat vid stationen. Strax därefter kom Edvard Munck inkörande med jägarna Tiainen och Kokko. Jägarna hade under natten försökt få kontakt med skyddskåristerna i Toby. Tiainen tog omedelbart kontakt med Karlsson i Vasa. Denne berättade, att Berg blivit mördad och att 12-15 ryssar var på väg till Veikars. När vi återkom till vår gård, hade Kokko inte ännu återvänt. Tiainen föreslog, att han och jag skulle sätta oss till motvärn vid Toby vägskäl. Tiden gick och inga ryssar syntes till. Vi begav oss hem och fick telefonledes höra, att den ryska avdelningen redan begett sig till Toby.

Jägarna stannade i vår gård över natten och julannandagen skjutsade jag dem med häst till Vasa. De tog in hos tidningen Ilkkas chefredaktör. Innan jag for från Vasa gick jag in på Korsholms länsmans kontor. Pörn var där. Han hade öppna sår i ansiktet efter misshandeln på julnatten.

Sedan fångarna efter ankomsten förhörts på kasernen lyckade länsmannen utverka frihet för dem, sedan han gått i borgen för att de skulle

infinna sig följande dag. Så skedde även. När den dagens förhandling slutförts, gick fångarna ut med Eskelä och Hagman i spetsen, utan att länsmannen gett någon försäkran om återkomst. När de var på betryggande avstånd, uppmanade Eskelä fångarna att försvinna och inte visa sig därefter.

Så slutade julkravallerna. Edvard Berg blev det första krigsoffret.”

Baserat på en intervju, som Verner Smeds gjorde med bonden Artur Pada.

Minnesmärke över Zakeus Ström

Den främste aktivisten i Malax var Zakeus Ström. Han var också skyddskårens första ledare. I den egenskapen ordnade han utbildning för skyddskåristerna och såg till att de beväpnades år 1917.

Zakeus Ström transporterade med sin häst och släde en vapenlast från Västerö över isarna via Sundom till Malax. På så sätt hindrade han att ett helt hästlass med vapen skulle ha hamnat i händerna på en rysk kavalleritrupp. – Ström verkade också som skjutskarl åt jägare Oskar Peltokangas på dennes olika specialuppdrag.

Söndagen den 27 oktober 1991 avtäcktes minnesmärket över aktivisten Zakeus Ström på tomten där hans stuga i tiderna stått i Vias by i Övermalax. Seremonin inleddes med kyrkogång i Malax kyrka, varefter en krans nedlades på Zakeus grav vid kyrkan.

Ett tåg spårar ur

Den starka spänning, som i början av 1918 rådde mellan folket i Österbotten och den där förlagda ryska militären – den hade redan tidtals utlöst sig i sammanstötningar – samt händelserna i Karelen och de rödas väntade aktion hade förmått den av Finlands regering utsedda överbefälhavaren i det stundande kriget, generallöjtnant Gustaf Mannerheim, att den 25 januari 1918 sammankalla ett krigsråd i Vasa.

Vid detta tillfälle beslöts att omedelbart börja frihetskampen. Enligt detta beslut utfärdade general Mannerheim följande dag en disposition för striden den 28 januari 1918, då kampen skulle börja. I denna första stridsorder säges: *”Klockan 12 natten till måndagen avbrytas på anvisning av general von Gerich och överste Wetzter telegraf- och telefonlinjerna samt upprives järnvägen enligt av mig givna anvisningar, så att upprivningen bör vara fullbordad till klockan 2 på morgonen,”*

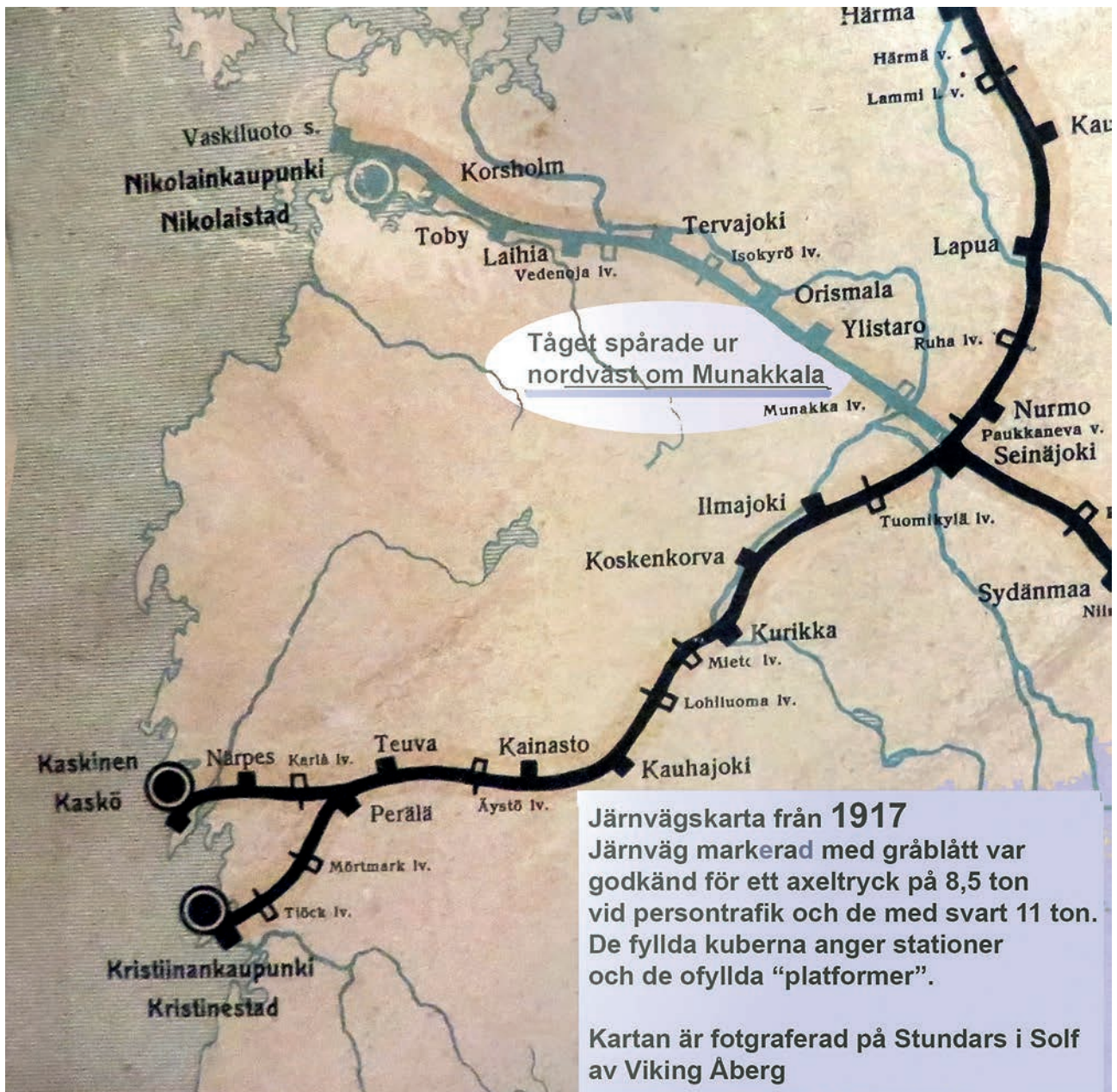
I enlighet med anförda bestämmelser i stridsordern gav generalmajor Paul von Gerich åt löjtnant Axel Hj. Vikberg en verstälighetsorder med innehåll, att denne med en trupp från Ylistaro skyddskår förstärkt med en avdelning elever ur Vörs krigsskola skulle i Ylistaro avbryta telegraf- och telefonförbindelserna kl. 2 samma natt. Order hade redan tidigare delgivits Seinäjoki station, att den civila järnvägstrafiken skulle avslutas förrän telegrafförbindelserna avbröts, alltså före klockan 12 den nämnda natten. Genom avbrytandet av järnvägslinjen skulle eventuellt söderifrån kommande ryska militärtåg bringas att spåra ur och skulle därmed

oskadliggöra de ryska soldater, som medföljde tågen.

Löjtnant Vikberg anlände redan lördag kväll till Ylistaro och satte sig i förbindelse med chefen för Ylistaro skyddskår, byggmästare Ahto Sippola, vilken han delgav sina muntliga föreskrifter om förbindelsernas avbrytande. Vikberg hade dessutom med sig en förseglad order, som först kl. 11 söndag kväll skulle få öppnas. Sippola beordrade medicinestuderande Axel Bergman att hjälpa Vikberg och att för detta ändamål från Ylistaro station anskaffa erforderliga verktyg för söndrandet av banan.

Det sista tåg, som söndag kväll avgick från Seinäjoki till Vasa, torde ha varit ett extra tåg, med vilket landshövding Teodor Heikel återvände från ett brådskande besök i Gamlakarleby. Detta tåg passerade Ylistaro någon minut över 10.

Vädret hade under söndagens lopp förändrats från ett klart vinterväder på morgonen till mulet och blidväder senare på dagen. På natten regnade det först och blev sedan något kallare med ett klart och vackert månsken.

Urspårningen skedde mellan Seinäjoki och Ylistaro. Bearbetning: Viking Åberg

I Ylistaro liksom i övriga delar av Österbotten rådde denna dag en livlig verksamhet med många förberedelser för den kommande kraftmätningen med ryssarna, och telefonerna ringde nästan oavbrutet. Skyddskårsstaben i Ylistaro var sedan 10-tiden på söndag morgon samlad och rådgjorde med kompanicheferna om den stundande striden samt utfärdade dispositioner för den närmaste framtiden. Bland annat bestämde staben, att 120 elever ur Vörs krigsskola skulle begiva sig till Kainasto by vid järnvägen för att vara behjälpliga vid oskadliggörandet av eventuellt anländande ryska militärtåg. Krigsskolans elever var från olika delar av landet och väl beväpnade.

Vidare bestämdes det, att Vikberg och Bergman skulle längs banan bege sig till den av dem jämte Sippola för avbrytandet av järnvägen utsedda platsen Peräneva, belägen ca 7 1/2 km från Ylistaro station mot Munakka, medan lärare J. Hirvilammi skulle fara till Kitinoja by och samla ihop samt föra skyddskårister från Kitinoja och Hirvilammi byar till det utsedda stället.

Småningom började männen vid 10-tiden samlas på Sippola gård på Vitikko backen, som är belägen nära mötesplatsen i Peräneva. Skyddskåristerna var utrustade med en brokig samling vapen: japanska militärgevär, dubbelpipiga hagelgevär,

Frihetskrigarnas gravmärke en hedersbetygelse till fosterlandets befriare

FINLANDS FOLK STÅR I EVIG TACKSAMHETSSKULD TILL DE MÄN OCH KVINNOR SOM 1918 STRED FÖR VÅR FRIHET OCH MED SIN KAMP BEFÄSTE FINLANDS SJÄLVSTÄNDIGHET. DET ÄR EN HEDERSSAK FÖR OSS SOM HAFT FÖRMÅNEN ATT VÄXA UPP I ETT FRITT FOSTERLAND ATT FÖRSE DERAS GRAVVÅRDAR MED FRIHETSKRIGARNAS GRAVMÄRKE.

Gravstensmärket säljs av Frihetskrigets Traditionsförbund, Koulukatu 16 A, 33200 Tammerfors, tel (03) 223 0845. Pris 35 € + porto

några pistoler, tyska handgranater, yxor, högafflar; en av skyddskåristerna hade en lång sabel. Bland männen fanns husbönder, bondsöner, drängar och dagkarlar – samtliga var skörtare. De visste, att frihetskampen skulle börja, men ej något närmare om sitt uppdrag och alla var tysta och allvarsamma.

Sexton med gevär och handgranater beväpnade skyddskårister hade utvalts för att övermanna den 10 man starka på Munakka haltpunkt förlagda soldatgruppen, som var ditkommanderad för att vakta därvarande järnvägsbro. Av denna skyddskårstrupp slöt sig emellertid 10 av misstag till dem vilka begav sig till Peräneva. På detta sätt kom den till Munakka dirigerade truppen att bestå av blott 6 man. I Munakka berättade stationskarlen Peräsalo, att den ryska posteringen hade fattats av oro och redan begivit sig av till Ilmola. Då man för honom förklarade situationen, påpekade Peräsalo, att postståget, som kl. 10.20 på kvällen hade bort komma från Seinäjoki, ännu inte hade passerat. Medan skyddskåristerna var där, ringde telefonen från Seinäjoki troligen med meddelande om poststågets avgång, men ingen svarade på Munakka.

Under tiden hade skyddskårstruppen inemot 12-tiden med hästar begivit sig från Vitikko till närheten av den utsedda platsen och bundit hästarna vid träden. Därpå förklarade de förut till platsen anlända chefspersonerna Vikberg och Bergman för truppen, vad som borde göras. Enligt deras order avbröts sedan vid 12-tiden telefon- och telegrafförbindelsen, varvid Bergman fick ett slag i huvudet av en telefonstolpe, så att han för en stund förlorade medvetandet. Därefter ställde löjtnant Vikberg ut två vakter i en nära landsvägen belägen skogsdunge vid Sillanpää gård med order att hejda alla, som närmade sig stället och avfordra dem lösen. Sedan begav man sig till den några hundra meter längre bort belägna järnvägslinjen, vilken där låg rak och jämn åt vartdera hållet; på den mot landsvägen belägna delen av banan sågs åt Munakka-hållet några långa vedtravar.

Klockan 1.17 telefonerade ryttmästare H. Ignatius från Lappo order åt löjtnant Vikberg att omedelbart avbryta telefon- och telegrafförbindelsen samt riva järnvägen. Orderns första del var redan fullgjord, men med avseende å förstörandet av banan dröjde Vikberg med att

verkställa ordern förrän strax före kl. 2 under väntan på att det försenade posttåget skulle komma. Därvid stödde han sig på sin förut av överbefälhavaren erhållna order, att järnvägen skulle avbrytas mellan kl. 12 och 2 på natten. Nu antog han och de andra dock, att posttåget inte mera skulle tillåtas avgå från Seinäjoki, då ju order meddelats stationsbefälet på Seinäjoki med förbud att expediera andra än ryska militärtåg efter kl. 12. Om något tåg numera skulle komma, kunde det inte vara annat än ett ryskt militärtåg och dylika hade man ju order att jämte deras manskap förgöra. Därför erhöll nu skyddskåristerna av Bergman order att söndra banan. Emedan männen inte på förhand vetat av detta, protesterade några av dem först mot denna radikala åtgärd. Emellertid lösgjorde man ungefär 100-150 m från övergången vid Peräneva mot Seinäjoki ett par järnvägsskenor på varderasidan av spåret och skenändarna vreds något åt vänster från söder räknat. Skenornas spikar lösgjordes med en större kofot och skruvarna söndrades med en större slägga av Jaakko Perälä och Juho Haapala. En nära detta ställe belägen liten järnvägsbro underminerades också. För säkerhets skull placerades en vakt ut nära banvakten J. Flanders bostad för att ge tecken, om ett kommande tåg i alla fall skulle vara posttåget. Då detta var utfört, anlände till platsen en avdelning män från Vörå krigsskola, vilka gjorde halt

i skogen på vänstra sidan om banan söderifrån. Yttermera sändes Juho Sippola med tre man ut längs banlinjen i riktning mot Munakka för att spana. Efter att ha gått ca 300 m framåt, ropade en av männen plötsligt: ”Ett tåg kommer!”

På detta ställe var banan nästan rätlinjig på en sträcka av flere kilometer och man kunde därför redan på långt håll se skenet av lyktorna på lokomotivet. Männen började springa tillbaka längs banlinjen för att hinna före tåget till platsen, där banan var riven. Två av männen, som var äldre än de andra, föll från den isiga banvallen, då de försökte undvika skenet från lokomotivets lyktor. De båda andra sprungo före tåget, som visslade några gånger, och hoppade sedan åt sidan i snön, när de närmade sig stället, där linjen var söndrad.

Var löjtnant Vikberg i detta nu befann sig är inte känt, möjligen var han hos Vörå krigsskolisterna i skogsbrynet eller med skyddskåristerna från Ylistaro. Bergman däremot hade hittills stått vid Peräneva övergången iakttagande händelsernas utveckling, men märkte nu, att det ankommande tågets sista vagn var en postkupé. Han fick klart för sig, att tåget inte var något ryskt militärtåg, utan det försenade posttåget, varför han sprang emot det under svordomar avlossande två skott ur sin coltpistol.

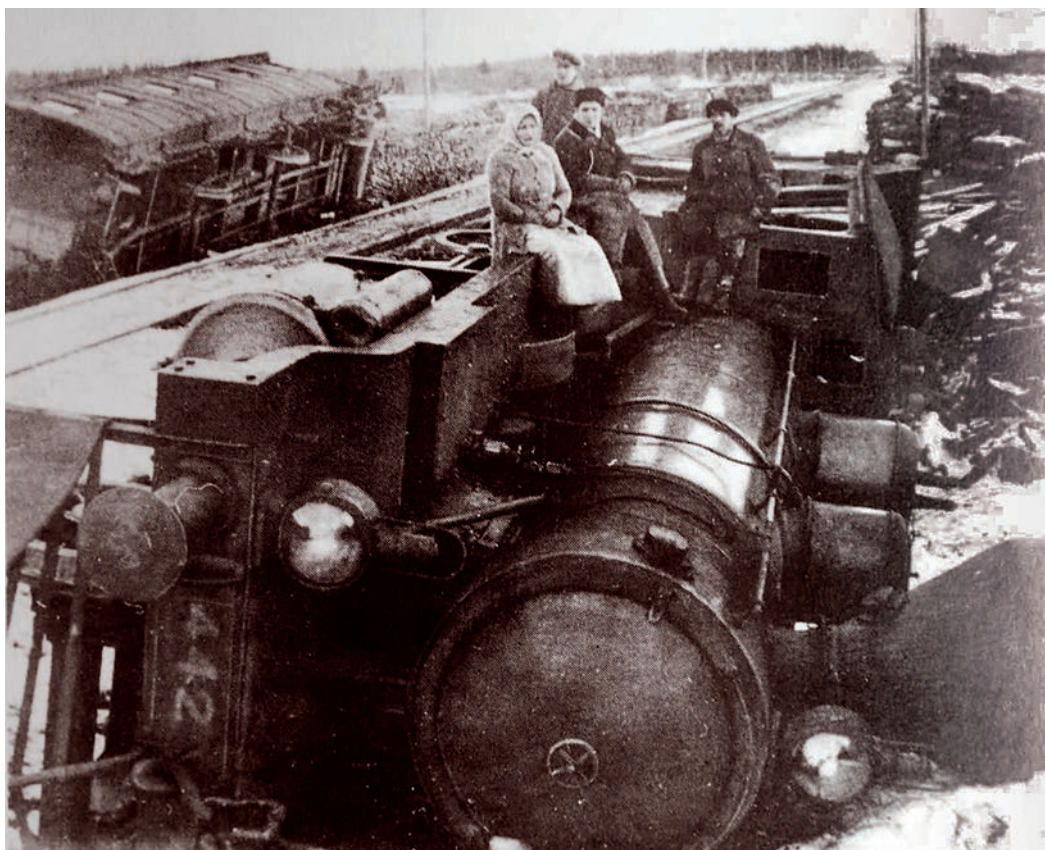
Tågen förväxlades

Låt oss nu för en stund lämna olycksplatsen och ta reda på, hur posttåget kommit i denna hemska situation. Tåget hade på morgonen den 27 januari avgått från Helsingfors och avgick 3-tiden på eftermiddagen från Tammerfors. Äldre konduktör på tåget var Karl Sundholm, som hade hand om främre delen av tåget, och yngre konduktör var Nestor Suomela, vilken skötte de bakre vagnarna och uppehöll sig i den nästsista vagnen. Konduktörsvagnen följde närmast efter lokomotivet, vars nummer var 442. I Haapamäki byttes personal på lokomotivet. Förare blev nu Verner Bertlin, eldare Otto Merisaari och som medhjälpare hade denne extra eldaren Lauri Ketoniemi. Som passagerare medföljde bland annat de tre senatorerna H.Renvall, A.Frey och E.Y.Pehkonen, av vilka de båda förstnämnda hade sina fruar med sig. Även tvenne ryska officerare reste med tåget – den ena av dem var överste Alexander Tunzelman von Adlerflug. Dessutom fanns i en av de främre vagnarna 46 ryska soldater, av dem många med dödsskalleflaggor utsmyckade anarkist – matroser på väg till

Vasa, en socialistisk tidningsredaktör m.fl. resande av olika stånd och kön. Kl. 9.35 anlände tåget till Seinäjoki och hade enligt tidtabellen bort fortsätta färden kl. 9.50. Det dröjde emellertid för att invänta det norrifrån kommande tåget, som genom någon mindre skada på lokomotivet försenats 4½ timme. Kl. 2.18 avgick tåget från Seinäjoki utan att bokhållare Väinö Nygren på något sätt varnade konduktörerna eller föraren. Av vilken anledning ignorerade tågexpeditören förbudet att efter kl. 12 expediera något passagerartåg från Seinäjoki? Det har förmodats att de med tåget följande ryssarna under hot tvingat honom att låta tåget avgå. En annan motivering för hans handlingssätt har även framförts, nämligen att avsikten med tågets avsändande var att därigenom lugna de på stationen talrikt församlade soldaterna och förmå dem att bege sig hem till sina kaserner utan att fatta misstankar, om att något särskilt denna natt var i görningen. Dock förefaller det underligt, att tågexpeditören, som ju redan av att telefon- och telegrafförbindelsen redan i två timmars tid hade varit avbruten, borde ha insett lägets allvar, icke med ett ord varskodde tågpersonalen om risken och bett dem vara på sin vakt.

Vid Munakka stannade tåget och post avlämnades. Åtminstone en passagerare steg här på tåget, varpå det fortsatte. Eldaren Merisaari hade tydligen denna natt onda aningar, ty han sade både i Seinäjoki och efter passerandet av Munakka bro åt sina båda kamrater på lokomotivet, att det var tur att de lyckligen kommit så långt – det värsta var över! Tåget for som bäst över en liten sluttning, till vänster om banan fanns en liten skogsdunge ca 100 meter

från olycksplatsen. Nu bad lokomotivföraren Bertlin reserveldaren Ketonieniemi kasta mera ved i eldhärden för att farten skulle öka och de skulle snabbare komma till Vasa. Då Ketonieniemi kröp upp på tendern efter mera ved, såg långt borta en mansperson, som sysslade med skenorna. Bertlin visslade tre gånger för att varna mannen, vilken först i sista minuten hoppade undan. Bertlin försökte därpå bromsa, men det var lönlöst, ty tåget hade för stark fart. Ketonieniemi bad nu om

Det urspårade tåget.

Källa: Epmuisto

tillstånd att få hoppa av, vilket han även fick under påpekande, att han som reserveldare kunde göra det, men de båda andra kunde stanna på sina poster.

Lokomotivet spårade därpå ur, skurrade några tiotal meter på den nedisade banvallen under ett starkt dån och brak, varefter det under mäktigt buller stjälppte åt vänstrasidan. Konduktörsvagnen kastades på tvären över banan, men blev stående upprätt. Alla andra vagnar utom postvagnen hade hoppat ur skenorna. Den sista vagnens bakre hjulpar stod även kvar på skenorna. Veden på tendern kastades vid urspårningen in i lokomotivets hytt. Då luftkompressorn lösgjordes från ångpannan, strömmade ångan ut under ett starkt dån, som ekade vida omkring och i detsamma slocknade belysningen i alla vagnarna. Bertlin dog av ett slag av ett till maskinen hörande rör och skällades sedan av den utströmmande ångan i likhet med Merisaari. De ljöt tydligen en ögonblicklig död att döma av att inga nödrop hördes. Dessa båda var de första som i Ylistaro dog för frihetens sak!

Efter det den tredje visslingen avgetts kröp Ketoniemi ned från tendern och höll sig fast i taklisten utanför hytten på högra sidan av lokomotivet. Då detta stjälppte föll han på lokomotivet, varvid hans högra fot fastnade mellan lokomotivet och tendern. Under sina förtvivlade försök att komma loss erhöll han brännskador av den heta ångan i nacken och på ena axeln, men lyckades till sist befria sig tack vare, att ena byxkanten och den ena kängans baksöm brustit vid hans ansträngningar. Han försökte därpå hjälpa sina två kamrater och ropade på dem utan att dock få svar. Ingen kunde heller gå nära lokomotivet för den utströmmande heta ångans skull. Några andra än de nämnda skadades inte värre vid urspårningen, men några fick lindrigare skavanker. Så stötte sig den sjukliga bromsaren Tuomas Saha, då han vid olyckan kastades med bröstet mot handtaget på en handbroms.

En kort stund efter olyckan var det dödstyst – endast ångans väsande hördes. När mannen märkte, att det urspårade tåget var posttåget, blev nämligen alla något gripna – därav tystnaden. Alla anade också, att det skedda var signalen till något annat betydelsefullare.

”På Mannerheims befallning”

Då hoppade plötsligt en lång man ned från tåget och frågade av de i närheten varande utkiksposterna, som sprungit före tåget: ”Vem är ni?” ”Skyddskårister”, fick han till svar. Mannen svor därpå värre och frågade ytterligare: ”Med vilken s-ns lov gör ni sånt här?” ”På Mannerheims befallning,” löd svaret. Detta svar retade den främmande mannen så, att han med högra handen i paletåfickan av fullt hjärta svor och hoppade framför skyddskåristerna. Den ena av dessa – Jaakko Malkamäki – steg då åt sidan och siktade med sitt gevär på den uppretade passageraren, som hastigt retirerade in i en av vagnarna. Han sägs ha varit en från ett möte med ryska soldater och matrosar i Helsingfors återvändande redaktör för en med de ryska bolsjevikerna sympatiserande tidning i Vasa. Hans vrede kom tydligen av att han fann att de hatade ”slaktarna” hade hunnit gripa till vapen och förekomma hans meningsfränder i att ta initiativet. En rysk soldat kom nu fram till lokomotivet och frågade av Ketoniemi, vem som hade rivit banan. Denne pekade på en av de nämnda skyddskåristerna. Ryssen siktade därpå med sitt gevär på denne, men varseblev i detsamma flere andra skyddskårister och retirerade skyndsamt tillbaka till sin vagn. Nu började från tåget höras rop och kvinnogråt. Några hördes klandra det röda gardet, andra svuro i ”slaktarna”, en del sprang ut på det öppna fältet och andra försökte uppnå skogen. De ryska matroserna strömmade också ned från tåget, skrek på ryska och försökte uppmuntra varandra att göra något. Då vimlade plötsligt skogsbrynet av män, som i flockar stormade mot tåget med gevär och revolverar blänkande i det klara månskenet. Våra krigsskolas elever närmade sig från södra sidan och skyddskåristerna från

Ylistaro från motsatta hållet. Sedan ordnade sig de vita i ked på båda sidor om tåget. Löjtnant Vikberg och andra av befälet steg därför upp på tåget, beklagade olyckan och försökte lugna de uppskrämda resandena genom att på svenska och finska förklara för dem, att de inte var rövare utan skyddskårister och att de ryska resandena inte fick lämna tåget. En skyddskårist frågade av konduktör Suomela, vem som hade gett lov åt tåget att avgå från Seinäjoki.

Då skyddskåristerna kom fram till tåget, gav sig soldaterna utan försök till motstånd. Några föll på knä och bad om nåd. Andra försökte fly, men infångades av de ropande och skjutande vita, dels i skogen och dels bakom vedstaplarna. Åtminstone tre lyckades i alla fall fly, men en infångades snart av krigsskolans skidlöpare, två andra hann ända fram till Seinäjoki, där de fängslades följande morgon. Även den röde banvakten Ahtila lyckades fly från tåget.

Senatorerna fortsatte

Efter en stund steg de tre senatorerna fullt påklädda och bärande sina resväskor ned från tåget. Senator Renvall yttrade därvid: ”Det märks nog att man är i Österbotten. Fortsätt bara på detta sätt, karlar. Något måste ju göras!” Fru Renvall sade modigt, om ock med något darrande röst, att hon var rädd att där skulle uppstå strid. Hon lugnade sig, då en av skyddskåristerna sade, att det inte fanns någon fiende att slåss med. Överste Tunzelman von Adlerflug ville inte stiga ur sin vagn, men fogade sig slutligen. Han fördes under bevakning till Jussila gård, där han fick tillbringa natten. Följande morgon reste han på order av Mannerheim till Seinäjoki för att under namn Örnflykt tillträda en högre befälspost i den vita armén.

Fångarna avväpnades

Sedan fångarna avväpnats spärrades de in i Muurimäki torps sommarfähus under bevakning. De var mycket oroliga och ville veta vilket

deras öde skulle bli. Den ena av de ryska officerarna lyckades smita in i en sommarkammare, bytte ut sin uniform mot civila kläder och ämnade fly men blev upptäckt och hindrades i sitt uppsåt. Fångarna fördes sedan i ordnade led under bevakning av ett tjugotal skyddskårister till Karhu-Haapalassia i Kainasto by. Följande dag förenades de med de andra fångna soldaterna i ungdomsföreningsgården i kyrkbyn.

Texten på minnesmärket i Ylistaro.

Den skadade eldaren transporterades till kyrkbyn för att få läkarvård. De civila passagerarna fördes till det nämnda torpet, där de inhystes i stugan. Det var mycket trångt och ingen hade större lust att stanna där över natten, men det blev ändå nödvändigt för att ej kunskapen om olyckshändelsen i förtid skulle spridas.

Efter mycket besvär lyckades man därpå ordna skjuts åt senatorerna och deras fruar till stabsgården i Ylistaro, dit de kom strax före kl. 3.30. Bud om urspårningen hade staben fått några minuter tidigare, kl. 3.20. Här anordnades nu mitt i natten en enkel välkomstmottagning för de långväga gästerna. Under denna ankom kl. 3.50 tillåtelse från högkvarteret att börja striden mot soldaterna i Ylistaro. Samtidigt anmälde staben om järnvägsolyckan.

På morgonen den 28 januari fick passagerarna på posttåget till fots bege sig till den några kilometer långa vägen till Ylistaro station. Härifrån var de sedan i tillfälle att fortsätta sin avbrutna resa med ett samma morgon ankommet räddningståg. Också några av posttågets personal följde med dem. Tåget avgick kl. 11 och kom mellan 3 och

4 på eftermiddagen till det från ryssar befriade Vasa. Kl. 6-tiden samma kväll for ett extra tåg bestående av ett lokomotiv samt en andra och en tredjeklassvagn från Vasa till Ylistaro. Tåget fördes av handlande August Lehtivuori, som var sänd av Vasa skyddskårs stab med rapport om utgången av striden om Vasa till Ylistaro, varifrån rapporten sändes vidare till högkvarteret.

De tre vasasenatorerna hade stannat i Ylistaro för att övervara det tacksägelse tillfälle, som i anledning av socknens befrielse från ryssarna anordnades invid Ylistaro sparbank. Samtliga senatorer höll här högstämda, fosterländska tal. Sedan fortsatte de jämte den återstående delen av posttågets personal färden till Vasa med det extra tåget. Vid midnattstiden kom tåget till Vasa och regeringsmedlemmarna mottogs på stationen av ett hederskompani och militärmusik.

Den här skildrade tågurspårningen vid Peräneva kom att utgöra en av de första fientliga handlingarna av större bärvidd i frihetsstriden mot ryssarna. Slättens folk hade åter liksom deras förfäder i forna tider gripit till vapen mot arvfjenden.

Text: Konrad Westlin / GP

Den icke fulltaliga Vasasenaten: Från vänster J. Arajärvi och de som klarade urspårningen, H. Renvall, A. Frey och E.Y. Pehkonen.

*Veteranens läsare tillönskas
en varm och vacker vår!*

Pitkäkatu 28-30 Stora Långgatan, Tammipiha – Ekgården
Puh./ Tel 050 596 4772
Auki – Öppet: 10-18, 10-14
info@vaasanelainkeskus.fi
www.vaasanelainkeskus.fi

